

UDK : 908.911

QASHQADARYO VILOYATIDA QISHLOQ TURIZMINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI**Normatov Sunnat Axmadovich – o‘qituvchi**sunnatnormatov@gmail.com*Shahrisabz davlat pedagogika instituti***ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА
В КАШКАДАРЬСКОЙ ОБЛАСТИ****Норматов Суннат Ахмадович – преподаватель***Шахрисабзский государственный педагогический институт***OPPORTUNITIES FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL TOURISM IN KASHKADARYA REGION****Normatov Sunnat Axmadovich – Lecturer***Shahrisabz State Pedagogical Institute*

Tayanch so‘zlar: Qashqadaryo viloyati, qishloq turizmi, qishloq joylari, madaniy meros va tarixiy obidalar, turizm imkoniyati.

Rezyume. Maqolada Qashqadaryo viloyati qishloq turizmini rivojlantirish imkoniyatlari haqida tumanlar miqyosidagi qishloqlar nuqtayi nazaridan bayon qilingan bo‘lib asosan qishloq tumanlari hududida joylashgan turizm imkoniyati yuqori qishloqlari haqida so‘z borgan bo‘lib bu qishloqlarning bugungi kundagi turistik imkoniyatlari ochib berilgan.

Ключевые слова: Кашкадарьинский край, сельский туризм, сельские районы, культурное наследие и исторические памятники, туристический потенциал.

Резюме. В статье описываются возможности развития сельского туризма в Кашкадарьинской области с точки зрения сел районного уровня, с акцентом на села с высоким туристическим потенциалом, расположенные в сельских районах, и раскрывается текущий туристический потенциал этих сёл.

Key words: Kashkadarya region, rural tourism, rural areas, cultural heritage and historical sites, tourism potential.

Summary. The article describes the opportunities for developing rural tourism in the Kashkadarya region from the perspective of district-level villages, mainly focusing on villages with high tourism potential located in rural districts, and reveals the current tourist potential of these villages.

Kirish. Qashqadaryo viloyati joylashuv o‘rniga ko‘ra boshqa viloyatlardan alohida ajralib turadigan o‘ziga xos bir qancha ko‘rinishlari mavjud bo‘lib ularga quyidagilarni aytishimiz mumkin. Viloyat hududining o‘ziga xos landshaftlariga ega bo‘lgani, xususan, viloyatning shimol va shimoli g‘arbida tekisliklar janubiy va janubi sharqiy tog‘lar, shimoli sharqiy qismi tog‘lardan iborat bo‘lib bu viloyat hududida joylashgan qishloqlarning bir biriga o‘xshamagan hamda birining tabiatini ikkinchi takrorlamaydigan o‘ziga xos ajib qishloqlarning ko‘pligi bilan ham ajralib turishini aytishimiz mumkin bunday imkoniyatlar viloyat hududida joylashgan qishloqlarda qishloq turizmini rivojlantirishga keng imkoniyat beradi desak, mubolag‘a bo‘lmaydi.

Xususan viloyatning to‘g‘li hamda tog‘oldi qishloqlariga Kitob, Shahrisabz, Yakkabog‘, Dehqonobod, Qamashi hamda chiroqchi tumani yuqori tog‘li qishloqlarini aytadigan bo‘lsak, viloyatning markaziy va garbiy qismida adirliklarni hududidan iborat bo‘lgan tuman qishloqlari va viloyatning G‘arbiy qismi hisoblangan Muborak, Mirishkor, Nishon, Koson tumani hududlarida joylashgan qishloqlarda cho‘l turizmini bir qancha ko‘rinishlarini rivojlantirishga keng imkoniyat beradi. Viloyat hududida joylashgan qishloqlarning o‘ziga xos ko‘rinishiga ega bo‘lgan qishloqlarining ko‘pligi bilan ham alohida ajralib turadigan tumanlarni ham aytishimiz mumkin [2:127].

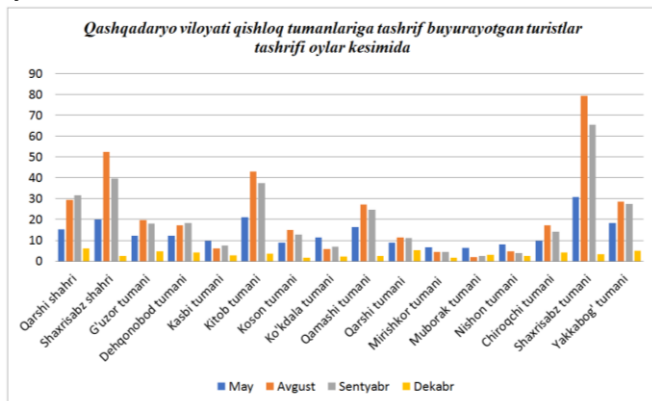
Xususan, bu hududda joylashgan tog‘ qishloqlarining aksariyati daryo havzalarida joylashgan bo‘lib bu qishloqlarda tabiiy go‘zalligi va o‘ziga xos tabiat uyg‘unligida rivojlanganligi hamda chiroqli vodiylari, xushmanzara tog‘lari va sharqiroq daryolar bilan boyligi ushbu joylarda shakllangan qishloqlarda turizmning yirik tarmog‘laridan biri o‘lga ekoturizmni rivojlantirishga keng imkoniyatlar

ochib beradi. O‘zining boy tarixiy merosi, go‘zal tabiati hamda go‘zal tabiiy landshaftlari, qishloq joylarining o‘ziga xos hunarmandchiliklari va agrar salohiyatga ega hudud bo‘lib ekoturizm yo‘nalishlarini rivojlantirishda tog‘ bo‘ylab piyoda yurish (trekking), tog‘larning o‘simlik va hayvonot dunyosini tamosho qilish, tog‘ manzaralari, sharsharalar, daryolar bo‘ylari hamda tog‘ manzaralariga sayohat qilish va bu hududlarda tabiat qo‘riqxonalari va dam olish maskanlarini tashkil etish, suv manbalari atrofida mavsumga qarab damolish zonalarini tashkillashtirish bu hududlarga mahaliy qolaversa xorijiy sayyohlar oqimini yanada ko‘payteradi.

Qishloq joylari o‘zinig tabiiy holicha tayyor bo‘lgan qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining ko‘pligi bilan hamda qishloqlarning o‘ziga xos tabiiy sharoitdan kelib chiqib dehqonchilik mahsulotlariga ham boyligini aytishimiz mumkin misol tariqasida respublikamizda ilk agroturizm maqomini olgan qishloq Kitob tumanida joylashgan Varganza qishlog‘i ekanligini aytish mumkin bu hududda anorchilik fermer xo‘jaligi va bu qishloqda yashayotgan mahaliy aholining anorchilik va mahaliy aholining anor fermer xo‘jaligi va mahaliy ishlab chiqarishni bog‘lab bu hududga tashrif buyurayotgan turistlar anor festivallariga taklif etadi. Shuningdek, Kitob tumanining boshqa Qaynar hamda Bashir qishloqlariga rasmiy turizm maqomining berilishi, bu kabi turizm qishloqlarining turistik imkoniyatlari keng ekanligidan dalolat beradi [5:265].

Shahrisabz tumanida ham turizm imkoniyati yuqori bo‘lgan o‘nlab qishloqlari mavjud bo‘lib asosan turizm imkoniyati yuqori qishloqlari Oqsuv hamda Tanxoz daryosi bo‘ylab joylashgan qishloqlar hisoblanadi. Shahrisabz tumanida joylashgan turizm imkoniyati yuqori qishloqlarga G‘elon, Ko‘l, Shut, Kamar, Xitoy, Ammag‘on, Yakkaxona,

Hisorak va Miraki kabi qishloqlarni aytishimiz mumkin. Xususan, tuman qishloqlari orasida eng ko'p turist tashrif buyurayotgan Miraki, G'elon, Kamar, Xitoy kabi qishloqlarni ayishimiz mumkin. Shahrisabz tumani turizm imkoniyati viloyat tumanlari orasida oldingi o'rinlarda turadi deb aytishimiz mumkin, tumanning turizm imkoniyati resubilika tumanlari orasida ham alohida ajralib turadi deb aytsek, mubolag'a bo'lmaydi. Shu boisdan ham tuman hududida joylashgan Miraki va G'elon qishloqlariga turizm maqomini berilishi bejiz emas. Miraki qishlog'i tuman hududida joylashgan turistik imkoniyati yaxshi rivojlangan qishloq bo'lib bu hududga tashrif buyuradigan turistlarning tashrifi yil davomida to'xtamaydi. Aksincha Viloyatning enk kam turist tashrif buyurayotgan hududlariga misol qilib Mirishkor, Muborak, Nishon tumanlari hududida joylashgan qishloqlar hissasiga to'g'ri kelib bu hududlarda joylashgan turistik imkoniyati bor qishloqlarda han turizmining faqat bir turini rivojlantirish va qolgan boshqa ikkinchi tarmog'ini rivojlantirish imkoniyatlari ma'lum doirada cheklanganligi ko'rish mumkin. Misol tariqasida Mirishkor tumanida joylashgan qishloqlardan biri Jeynov qishlog'ida Etnoturizm hamda sechanko'l turizm zonasini tashkil etilayotgani va Muborak tumani hududida joylashgan qishloqlardan Qoraqum qishlog'ida tuya suti bilan davolavchi maskanlarning borligi bu hududda tibbiyot turizmini rivojlantirish uchun keng imkoniyat mavjudligini aytishimiz mumkin [3:266].

1-rasm. Tumanlar hududiga fasllar kesimida tashrif buyurgan turistlar soni.

Xususan, quydagi 1-rasm orqali berilgan ma'lumotda viloyat qishloq tumanlariga tashrif buyurayotgan turistlarning fasllar kesimida tashriflarini ko'radigan bo'lsak, eng ko'p turistlar qabul qilayotgan hudud bu Shahrisabz tumani hisoblanib tuman hududga tashrif buyurayotgan turistlar soni faqatgina qish faslida kam ekanligini ko'rish mumkin aksincha yillning qolgan fasllarida boshqa tumanlarga qaraganda turistlar ko'pligini ko'rish mumkin.

Qishloq turizmini rivojlantirish bo'yicha davlatimiz rahbari tomonidan bir qancha chora tadbirlar amalga oshirilgan bolib xususan Qamashi tumanida joylashgan Maydanak baland tog' turistik zonasi barpo etilmoqda Qamashi tumanida joylashgan bu bu hudud dengiz sathidan 2600-2750 metr balandlikda joylashgan noyob tog'li kurort va ilmiy-turistik maskan hisoblani hozirda bu hududda turizmni rivojlantirish naqsadida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda, undan tashqari Yakkabog' tumani hududida joylashgan go'zal landshaftlariga ega bo'lgan qishloqlari Guldarasoy, Tatar, Toshqo'rg'on kabi qishloqlar hamda Qizilsoy daryosi hududida joylashgan sharqiroq

svulariga boy bo'lgan 2 ta sharsharaning bir daryo bo'yida joylashganligi bu hududga turistlar tashrifini yildan yilga toboro ortib borayotganligi quydagi berilgan 1-3-rasmlar orqali batafsil ma'lumot berilgan bo'lib undan tashqari bu tumanning baland tog'larida joylashgan Amir Temur g'orining mavjudligi hududda ekoturizm, tog' turizmi hamda etnaturizm kabi turizm turlarini rivojlantirish imkoniyatini mavjudligini ko'rish mumkin [4:203].

1-jadval. Qashqadaryo viloyatiga tashrif buyurgan ichki turistlar tashrifi (ming kishi)

t/r	Tuman va shahar nomi	2022 yilda (ming kishi)	2023 yilda (ming kishi)	2024 yilda (ming kishi)
	Qashqadaryo viloyati	1786.5	1 985.00	2150,40
1	Qarshi shahri	146.5	154.80	177,10
2	Shahrisabz shahri	110.1	167.40	217,20
3	G'uzor tumani	94.8	103.90	126,20
4	Dehqonobod tumani	94.1	102.80	125,30
5	Kasbi tumani	52.4	61.30	72,40
6	Kitob tumani	135.8	150.90	220,70
7	Koson tumani	50.3	72.40	86,00
8	Ko'kdala tumani	62.9	68.20	77,70
9	Qamashi tumani	94.4	130.30	151,50
10	Qarshi tumani	81.9	87.80	96,30
11	Mirishkor tumani	39.2	45.50	49,2
12	Muborak tumani	59.2	84.10	107,60
13	Nishon tumani	67.9	88.40	55,30
14	Chiroqchi tumani	91.1	96.50	116,40
15	Shahrisabz tumani	123.3	241.00	345,20
16	Yakkabog' tumani	109.6	124.70	181,30

Qashqadaryo viloyati qishloq tumanlariga yillning har faslida turistlar tashrif buyuishlari mumkin. Bunga sabab viloyat tabiiy sharoitining qulayligi va iqlimining o'ziga xosligi bu hududga tashrifi kutilayotgan turislarga muammo tug'dirmaydi aksincha Viloyat relyefining tekislik tog'oldi va tog'li hududda joylashganligi, qish oylarida tog'oldi va tog'li qishloqlarni yanada maftunkor qiladi. Shu bois ham viloyatga tashrif buyurayotgan turistlar soni yildan yilga ortib borayotganligini mahaliy turistlardan tashqari xorijiy turistlar tashrifidan ham ko'rishimiz mumkin.

Xususan, Viloyat tashrif buyurayotgan turistlarning umumiy sonini quyidagi 1- jadvali orqali ko'rishimiz mumkin unga ko'ra 2022-yilda tashrif buyurgan turistlarga qaraganda 2024-yilda tashrif buyurgan turistlarning soni Tumanlar miqyosida turlicha o'sish ko'rinishiga ega.

Xususan, yuqoridagi jadval orqali shuni ko'rish mumkinki keyingi 3 yillikda viloyat qishloq tumanlari hamda qishloq joylarga tashrif buyurgan ichki turistlar tashrifining yildan yilga ortib borayotganligini ko'rish

mumkin. Bunday imkoniyat viloyat hududida joylashgan qishloq va qishloq tumanlarida turizm sohasini ayniqsa turizm sohalari orasida qishloq turizmining ham ahamiyati va imkoniyatlari kundan kunga ortib borayotganligini qolaversa bu qishloq tumanlariga xorijiy turistlarning ham tashrifi yildan yilga ortayotganligi ham ko'rish mumkin. Xususan, ichki turistlar eng ko'p tashrif buyurgan qishloq tumanlariga Shahrisabz tumani bo'lib oxirgi yillarda bu hududga tashrif buyurgan ichki va xorijiy turistlar soni 345 ming kishidan ortgan bo'lsa eng kam turistik tashri esa 49,2 ming kishi tashrif buyurgan hudud bu Mirishkor tumani hisoblanadi [1:54]. Viloyat qishloq tumanlari orasida eng ko'p turtistik tashrif buyurayotgan qishloqlar tumanlariga G'uzor tumaniga 126 ming, Kitob tumaniga 220 ming va qolgan tumanlarga ham turistlar tashrifi yildan yilga ortib borayotganligini ko'rish mumkin eng ko'p tashrif viloyatning Sharqiy qismida joylashgan Qishloq tumanlariga hamda shu hududda joylashgan qishloqlarning turizm imkoniyati yuqori hisoblanib lekin bu qishloqlarga turistlar sonini yanada o'tirishda bir qancha muammola bor bo'lib ularga quydagilarni aytish mumkin.

Muammolar. Qishloq tumanlarida xususan tog' qishloqlarida turistik imkoniyat boshqa hudud qishloqlari turistik imkoniyati yuqoriligi bilan alohida ajralib tursada lekin aynan shu tog' qishloqlarida turizmni rivojlantirishda bir qancha mavjud muammolar bo'lib ularga quydagilarni aytish mumkin.

- qishloq joylarda infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi

- qishloq tumanlarida reklama va marketingning sustligi

- qishloq tumanlari va qishloqlarda kadrlarning yetishmasligi

Taklif va tavsiyalar. Qishloq turizmi ozining ajoyib tabiati go'zal manzaralari hamda bu hududlarda istiqomat qiluvchi aholing milliy urf odatlari va qadriyatlarini tomosha qilish uchun bu hududlarda tashrif buyuruvchi turistlarning yuqorida berilgan jadvalda ko'rib o'tganimizdek yildan yilga ortib borayotganligini bu tashrif qishloq turizmini rivojlantirishda keng imkoniyatlar beradi. Shu boisdan biz Viloyat qishloq turizmini rivojlantirishda quydagi taklif va tavsiyalarni beramiz.

- turizm imkoniyati yuqori qishloqlarda mehmon uylarini ko'paytirish

- qishloq joylarga tashrif buyuradigan mahalliy va xorijiy turistlar uchun zamonaviy marketing sohalari yanada takomillashtirish

- tog' qishloqlari ekologik toza hududlarda turizm klasterlari yaratish

- turizm imkoniyati yuqori qishloqlarida istiqomat qiluvchi mahalliy aholiga turizm sohalari bo'yicha treninglar o'tkazish

- turizm imkoniyati yuqori qishloqlarda davlat-xususiy sheriklik asosida bu qishloqlarda turizmni jadal suratlarida rivojlantirish bo'yicha investitsiyalarni jalb qilish

Xulosa. Viloyat qishloq va qishloq tumanlarida qishloq turizmini rivojlantirish uchun yetarlicha imkoniyat mavjud bo'lib xususan bu hududlar o'zining tabiiy, tarixiy va madaniy resurslarga boyligi shuningdek bu qishloqlarda zamonaviy infratuzilma shakllantirish va samarali marketing siyosati orqali qishloq turizm imkoniyati yuqori qishloq joylarda barqaror turizm tizimini shakllantirish imkoniyatini yanada kengaytiradi. Bu esa turistik imkoniyati yuqori qishloqlarda istiqomat qilayotgan aholining ish o'rinlari bilan taminlanishi hamda qishloq joylarda ijtimoiy farovonlikning oshishiga xizmat qiladi.

Viloyatning ayniqsa tog' va tog'oldi qishloqlarida turizmni rivojlantirish uchun imkoniyatlar keng bo'lib, tabiiy resurslarga boy qishloq hududlarida turizmning bir qancha korinishlari mavjud bo'lib xususan bu qishloqlarda ekoturizm, etnoturizm, gastronomik turizm, tibbiyot turizmi, sport turizmi hamda shop-turizm kabi yo'nalishlarni rivojlantirish uchun yetarlicha shart-sharoitlar mavjud. Turizm imkoniyati yuqori qishloqlarda bu imkoniyatlardan samarali foydalanish jarayonida turistlarni joylashtirish va ovqatlantirish uchun infratuzilmani yanada takomillashtirish hamda transport xizmatlarini samarali yo'lga qo'yish qishloq joylarda ayniqsa xizmat ko'rsatish sohalari rivojlantirish bu hududga turistlar oqimini yanada oshirishga xizmat qiladi. Yuqorida aytilganidek, qishloq joylarda turizm sohalarning izchil rivojlanishi natijasida qishloq hududlarida yangi ish o'rinlari yaratiladi, qishloq aholisining mehnat resurslarining bandligi ta'minlanadi, qishloqlardagi turistik-rekreatsion resurslardan oqilona foydalanish iqtisodiy daromadlar oshishiga xizmat qiladi, hamda qishloq hududlarining ekologik holatini yaxshilash uchun qulay sharoit yaratadi.

Adabiyotlar

1. Жумаев Х.Х. Қашқадарё вилояти туризмини ривожлантиришда туристик инфратузилманинг аҳамияти. “Ўзбекистонда туризм ва рекреацияни ривожлантиришнинг географик муаммолари ва имкониятлари” мавзусидаги Республика илмий-амалий конференцияси материаллари. – Қарши: 2021-йил 19-май, 53-56-б

2. Usmonov M.R., Jumaboyev T.J., To'g'ilov H.S Normatov S.A. Janubi-G'arbiy O'zbekistonda qishloq turizmi va agroturizm muammolari. “Zamonaviy geografiyada innovatsion g'oyalar: raqamli iqtisodiyot va GIS texnologiyalar” mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Qarshi: 2024-yil 25-26-oktabr, 126-133-b.

3. Usmonov M.R., Suyarova N.A., Normatov S.A. Cho'l turizmini hududiy tashkil etishning geografik xususiyatlari (Qashqadaryo viloyati misolida). // FarDU. ILMIY XABARLAR, Tabiiy fanlar 2/2025, 262-267-b.

4. Normatov S.A. Qashqadaryo viloyati qishloq turizmni rivojlantirish omillari //“Tabiiy fanlarni o'qitishning dolzarb muammolari, zamonaviy yondashuvlari va istiqbollari” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – Buxoro: 2024-yil 20-may, 201-204-b.

5. Fayzullayev M.A., Nurmatov N.E., Normatov S.A. Agroturizmni rivojlantirishda xorij tajribasi. “Yangi O'zbekistonda milliy turizm istiqbollari ” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Shahrisabz: 2024-yil 12-iyun, 262-267-b.